

◀ KNJIŽEVNA POROČILA. ▶

Župančič Oton: V zarje Vidove. V Ljubljani. L. Schwentner. MCMXX. 94 str.

„Mlada pota“ so pripeljala Župančiča „V zarje Vidove“. V „Literarni pratiki za leto 1914.“ je za mesec junij napisal sledeče verze:

Visoko vzpet je solnca lok čez svet,
Vid gleda skozi noč, Krstnik zavzet
Z očmi prižiga v mraku bajni cvet.

Ta Vid je krščanski pendant za poganski „kres“, simbol onega tajniustvenega trenutka v večnem toku narave, ko dosežejo snujoče sile svojo višino, ko v sredi leta in na njegovi višini vse snovanje narave za hip zastane in prisluhne, predno se tok snovanja preobrne v zorenje, v sad, nov zarod in smrt. Kakor pri kamenu, ki si ga pognal navpik v zrak, se za hip kondenzira in ustavi vsa energija, dokler se ne obrne v nasprotno smer. Pri vseh narodih sveta so početki kulta in kulture spojeni z opazovanjem in slavljenjem tega časa; kar imamo v velikem pri opazovanju leta, imamo v majhnem v oni nepojmljivi grozi, ki jo navdihuje „polnoč“ in pri onih naših severnih bratih, ki so si tudi za poldan ustvarili svojega demona: opoldne, ko je solnce na višku, te sreča sredi polja žensko bitje, ki te napolni z nepojmljivo grozo. Ali je v tem občutju zavest, da so na takem višku vse gibalne sile narave za hip zastale, da je „veliki Pan“ umrl, kar napolni človeka z nepojmljivo grozo, kdo ve? Grki so za ta višek v življenju narave imeli besedo *ἀκμή* — z isto besedo pa so imenovali tudi ono dobo v življenju moža, v kateri se nahaja v najlepšem cvetu in razmahu vseh svojih sil.

Župančiča je pot pripeljala šele v zarje Vidove. Ona zavest enotnosti, pogreznjenosti v naturo je te njegove zbirke glavna poteza:

blesk beži
na vse strani
od mene, v neskončnosti sije,
kot da ves svet
je v meni spočet,
iz mojega srca se lije ... (92).

Večni ritem narave, v katerem utriplje poetovo srce, je nota uvodne in sklepne pesmi, v prvi podan z naivno, pristrčno zaznavo naravnega pojava, obrnjen reflektivno v preteklost, v sklepni z globoko zavestjo svetovne in življenjske uganke, obrnjen s prašanjem na sedanost in bodočnost. V prvi melanholično nadahnen, v sklepni krepko usmerjen iz žalostnih v veselejše dni.

V ta okvir je oklenil Župančič troje ciklov. Prvi, ki mu je uvertura apokaliptično grandiozna „Dies irae“, je po svojem obsegu najbolj univerzalen,

kozmičen. Splošno trpljenje, ki „križa zemljó in vesoljni rod... (17)“, je konkretnje in plastično izraženo v nedosežni „Žebljarski“ in „Gladu“. Preko „vojnih pesmi“ — če jih smem tako imenovati — pa se zožuje krog in pride počasi na naše ozemlje, k naši vojni boli. Dva tipična viška v tej vrsti sta „Razgovor“, poln prenežne razbolelosti, in „Begunka pri zibeli“, polna vdane, same vase skrite resignacije ljudi, ki za pravico preganjanje trpé.

Drugi cikel je v primeri s prvim ožji, slovenski; v nasprotju s kozmično univerzalnostjo prvega se v nji oglašá Župančičeva slovenska individualnost. Zamišljena, polna dvomečega in koprnečega pričakovanja („Podoba“), skrbi, strahu, jeze, svetopisemskega gneva, razočaranj in veselega pričakovanja. Bolj odsev trenutnih razpoloženj ko stalne usmerjenosti duha so te pesmi prej historični dokumenti ko pa vodila za bodočnost. „Kovači“, ta upanja in smelega zavesti polna revija našega naroda, danes še vedno razsekanega na tri dele, so temu ciklu uvod, „Naša beseda“ pa mogočna fuga:

O zarje Vidove! O mladi, sveti svit,
po morjih, jezerih, po srebru rek razlit!
V sleherno kapljico, v rosâ nebroj
zajet do iskricе nebeški soj!
Luč iztegnila je rokó
in sence brez zavetja mro.

Beseda je izšla, izšla med nami res!
Slovenska misel, vzpluj, vrzi se do nebes!
Razpni se! Po razponu tvojih kril
bo meril narod čilost svojih sil,
in — morda — treh najmlajši brat
pojde za vse usod iskat. —

Najbolj individualen — in obenem najbolj človeški! — je Župančič v tretjem ciklu, ki so mu „Telesa naša“ zgovoren in jasen uvod v ves problem: mož in žena, volja stvarstva, nature, ki hoče dediščino preteklosti, shranjeno v naših telesih, ohraniti tudi za bodočnost. Sledi jim troje ženskih tipov, „Belokranjska deklica“, sama, brez vretena, povese in dragega, bela vila, ki „nima mleka“, za njo nemirna, neutešna „Carmen“ in „Mrtva nevesta“. Razmišljanje o njegovem osebnem poslanstvu kulminira v „Spokorni pesmi“ in mirno, vdano izzveni v „Zlata jutra“. Dvoje viškov posebne vrste je še v tem ciklu. „Vihar“ v vsej svoji grandiozni plastiki izzveni v dvoje paralelnih akordov „Vonj tvojih las je kot rože sladak...“ „Ali vonj tvojih las je kot pèlin grenak...“, ki spominjata v svoji poudarjeni kontrapoziciji na resignirani vzdih srednjeveškega teologa-poeta: „Mulier: principium omnium bonorum — mulier: principium omnium malorum“. „Pričakovanje“ mlade matere, pokazano z vso ono nedosegljivo nežnostjo, ki jo pri nas zmore samo Župančič, pa je eden najlepših demantov v knjigi, ki jo je poet vso posvetil svoji ženi Ani.

Plastika, ki je v prvi vrsti optično ustrojena, in umetniška potreba, ki zahteva za najintimnejše izpovedi rahlo tenčico simbola in podobe, dela Župan-

čiča tu in tam za marsikoga težko umljivega. In vendar je pri njem toliko preprostega, neposredno umljivega, kar lahko onemu, ki skuša grandiozno stavbo Župančičeve umetnosti pregledati v celoti, služi kot nit Arijadne.

V „Kovaški“ se je na koncu revije naših slojev spomnil tudi onih, ki so

pozorno sklonjeni naprej,

brodarji v bodočnost, v obzorja nova brez mej...

Da je med temi brodarji eden prvih krmarjev, za to nam je ta knjiga nov, nad vse razveseljiv dokaz.

J. A. G.

Antologija novije srpske lirike. Sastavio Bogdan Popović. Četrto izdanje. Beograd. S. B. Cvijanović. 1920.

Iz zelo zanimivega, v jasnem, na francoske esejiste spominjajočem slogu pisanega predgovora povzemamo glavni pravec, ki je vodil urednika pri sestavljanju te zbirke: čisto estetično merilo. Iz tega razloga niso sprejete balade, satirične in politične in podobne pesmi. Za vsako pesem, ki zasluži res ime pesmi, zahteva B. Popović emocijo, jasnost in lepoto v celoti. S tem je v teh treh točkah na kratko izrazil lastnosti, ki jih mora imeti vsaka umetnina. Zato je tudi odklonil marsikako pesem, ki je mogoče slovela kot dobra, a ni ustrezala tem trem najvišjim, dasi tako preprostim pogojem, pa najsi jo je napisal še tako ugleden in priznan pesnik, kajti pri motrenju vsakega umotvora se moraš vprašati „kako“ je v njem izražena duševnost, ne pa kdo ga je ustvaril.

Pri razporeditvi pesmi se urednik ni držal strogo niti kronološkega reda, niti ni pesmi uredil po abecednem redu imen pesnikov, temveč je hotel dati antologiji značaj ubranega, umetniško zaokroženega dela. Kajpak, da je obdržal od kronološkega reda le razdelbo po razdobjih kot nekako ogrodje, ki nosi vso stavbo, sicer pa so pesmi „slagane u akorde“ in zvezane v „neprekidnu melodiju“.

Prvo dobo (od 1840—1880) zastopajo v glavnem B. Radičević, J. Jovanović-Zmaj in Djura Jakšić. *Radičević* započenja novo srpsko umetno poezijo in že zaradi tega zasluži, da pride v antologijo. Drugi za njim je *Zmaj*, čigar pesmi „Siroče“ (str. 9.), „Bolna leži, a nas vara nada“ (str. 34.), „Svetli grobovi“ (str. 60.) in tu pa tam raztresene štirivrstnice čudovito presenečajo, da se človek čudi, kako so mogli nekateri kritiki Zmaju odrekati resničen pesniški dar. — Če bi *Jakšić* zapustil ali napisal le pesem „Na Liparu“ (str. 46.) bi ga lahko po vsej pravici že vsled samo te umetnine prištevali med najboljše pesnike. „Na Liparu“ živo spominja na odlične, včasih kot dahnjene stihe Mussetovih „Noči“.

V oddelku „Drugo doba“ (od 1880—1900) srečamo ponajveč imena Dučić, Rakić, Šantić, Ilić. Da očituje *Dučićeva* in *Rakićeva* lirika vpliv francoskih parnasovcev, kakor poudarjajo razni kritiki, je brez dvoma in očitno. Ali s svojim nagnjenjem do izglajene oblike, do zvenceh stihov in kipečih slik in prisposodob so napravili jezik neizmerno gibčen in ga usposobili za odlično izrazilo še tako zabrisanih čustev, kakršna se porajajo v skrajno občutljivih in dojemljivih dušah raznih Baudelairejev in drugih. Tudi ponovitev začetnega stiha na koncu kitice (na pr. v Rakićevi „Ljubavni pesmi“, str. 74.) spominja na podoben način pri Baudelaireju in Leconteu de Lisle. Sploh prevladuje v njuni poeziji romanska